

MINISTERSTWO ROZWOJU

DEPARTAMENT
EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU
SPOŁECZNEGO

DZF.I.8461.6.2016.PP.1

NK: 40466/16

Ch8 - Ul + rozdz 14 + str. cmt

EFS
13.04.16 UF

Warszawa, 1 kwietnia 2016 r.

Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi
data wpływu... 2016-04-13
poz. dz... 304.763
przekazano do.....

wg rozdzielnika

Szanowni Państwo,

Uprzejmie informuję, iż Instytucja Koordynująca Umowę Partnerstwa zakończyła realizację szkoleń horyzontalnych z zakresu zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami dla pracowników instytucji będących w systemie Umowy Partnerstwa.

W załączeniu przekazuję zestawienie najczęściej pojawiających się dotychczas pytań i odpowiedzi na temat sposobów wdrażania Wytycznych w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020.

Z poważaniem,

Z-CA DYREKTORA DEPARTAMENTU

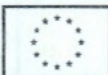

Dorota Bortnowska

Załącznik (1)

Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Ministerstwo Rozwoju
Plac Trzech Krzyży 3/5, 00-507 Warszawa
tel. 22 273 80 51, fax 22 273 89 19
www.mr.gov.pl
www.funduszeuropejskie.gov.pl

Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020

FAQ – dostępność dla osób z niepełnosprawnościami

Lp.	Część Wytycznych	Pytanie	Stanowisko MR, DZF
1.		Jak dokładnie rozliczać koszty związane z usprawnieniami? Jeśli robimy rezerwę to jak długo „trzymamy” zarezerwowane pieniądze? Jaką dokładnie pulę środków rezerwujemy, czy to ma być np. % środków dla danego konkursu czy np. w odniesieniu do konkretnego projektu?	Zgodnie z zapisami ww. Wytycznych, co do zasady mechanizm racjonalnych usprawnień ma na celu umożliwienie pełnego uczestnictwa w projektach osobom o różnych potrzebach funkcjonalnych. Dotyczy to w szczególności przypadków, gdy realizacja wsparcia w środowisku dostępnym (np. budynek przystosowany architektonicznie) jest niemożliwa lub gdy koszty uzyskania dostępności są zbyt wysokie. Każdą sytuację należy jednak rozpatrywać indywidualnie, zarówno w kontekście celów projektu, charakteru interwencji i potrzeb uczestników, stosując mechanizm racjonalnych usprawnień wówczas, gdy na etapie przygotowywania projektu, nie było możliwości przygotowania założeń wsparcia adekwatnego do potrzeb wszystkich uczestników, czyli na zasadzie uniwersalnego projektowania. - W przypadku projektów dedykowanych, szczególnie z rozpoznanymi specjalnymi potrzebami uczestników, wnioskodawca ma możliwość uwzględnienia wydatków na dostosowanie pomieszczeń (np. montaż platformy, podnośnika itd.), czy dostosowanie cyfrowe już na etapie sporządzania wniosku o dofinansowanie. Wówczas limit 12 tys. na uczestnika nie obowiązuje. Natomiast konieczne jest wskazanie w projekcie diagnozy potrzeb danej grupy oraz zaplanowanie działań i wskaźników adekwatnych do skali środków przeznaczonych na wsparcie bezpośrednie osoby/uczestnika, prowadzące do uzyskania przez nią korzyści (np. nabycia kompetencji, podjęcia zatrudnienia). W projektach ogólnodostępnych, w przypadku wystąpienia potrzeby sfinansowania dodatkowych kosztów związanych z uczestnictwem osoby z niepełnosprawnością, projektodawca może skorzystać z przesunięcia środków w ramach budżetu lub wnioskować do instytucji będącej stroną umowy o zwiększenie wartości dofinansowania projektu. Co istotne, wnioskodawca w projektach ogólnodostępnych nie powinien zakładać, czy w projekcie wystąpi udział osób z niepełnosprawnością (w tym z określonym rodzajem), czy też nie. W

			przypadku projektów ogólnodostępnych mechanizm ten jest uruchamiany w momencie pojawienia się w projekcie osoby z niepełnosprawnością. Maksymalna wartość środków, jaka może być przeznaczona na jedną osobę to 12 tys. zł. Na etapie rozliczania projektu koszty związane z mechanizmem racjonalnych usprawnień wykazujemy we wnioskach o płatność w ramach zadań, w których zostały poniesione. Rozliczamy faktyczny koszt, jaki został poniesiony na usprawnienie, maksymalnie 12 tys. zł/ osobę. Informacje o zastosowaniu przedmiotowego mechanizmu umieszczamy w opisie postępu rzeczowego we wniosku o płatność. Jeśli chodzi o zapewnienie środków na racjonalne usprawnienia przez IZ RPO/KPO, decyzja w zakresie sposobu zapewnienia środków należy do instytucji będącej stroną umowy. Należy przy tym zaznaczyć, że konieczne jest wypracowanie rozwiązań, które pozwolą na sprawne, nie powodujące opóźnień w harmonogramie realizacji projektu, przekazanie beneficjentowi środków.
2.		Czy po uruchomieniu racjonalnych usprawnień należy aneksować umowy?	Zależy to od typu zmian oraz treści zawartych umów o dofinansowanie. Co do zasady, jeśli w związku z uruchamianiem racjonalnych usprawnień dokonywane są wyłącznie przesunięcia w budżecie projektu w ramach elastyczności budżetu, nie ma konieczności aneksowania umowy, aczkolwiek może zachodzić konieczność zmiany wniosku o dofinansowanie projektu (np. w związku z podwyższeniem limitu na zakup środków trwałych i cross-financingu w ramach PO WER). Jeśli natomiast zwiększane jest w projekcie dofinansowanie lub dochodzi do innej zmiany wymagającej aneksowania umowy, () umowę należy aneksować.
3.		Jak rozliczać związane z racjonalnymi usprawnieniami koszty dotyczące realizacji spotkań informacyjnych organizowanych przez IP?	Przy organizacji spotkań przez IP zastosowanie ma przepis podrozdziału 5.2 pkt 2 wytycznych dot. równości szans oraz wytyczne dotyczące pomocy technicznej.
4.		Co w przypadku projektu rozliczanego obowiązkowo ryczałtem, w którym nie założono kosztów racjonalnych usprawnień, a nagle się one pojawiły i musi być zmieniona forma rozliczenia	W przypadku projektów rozliczanych obowiązkowo ryczałtem nie ma możliwości przekroczenia wartości projektu powyżej 100 tys. zł wkładu publicznego, nawet z tytułu finansowania kosztów racjonalnych usprawnień.

		(zmiana wartości projektu pow. 100 tys. zł)?	W przypadku projektów rozliczanych ryczałtowo, w których istnieje możliwość podniesienia wartości projektu (ponieważ wartość wkładu publicznego nie przekracza 100 tys. zł po dodaniu kosztów racjonalnych usprawnień), możliwe jest aneksowanie umowy i zwiększenie wartości projektu o koszt niezbędnych racjonalnych usprawnień. W takim przypadku wydatki związane z racjonalnymi usprawnieniami powinny zostać uwzględnione albo jako odrębna kwota ryczałtowa lub jako element kwoty ryczałtowej już określonej i powinny zostać dla tych wydatków określone wskaźniki, które pozwolą na rozliczenie wydatków z tym związanych. W przypadku gdy IZ określa stawki jednostkowe dla projektów poniżej 100 tys. zł wkładu publicznego, powinna ona uwzględnić w metodologii charakter i potrzeby grupy uczestników, w tym potrzeby osób z niepełnosprawnościami. Szczegółowe zasady rozliczania projektów w sposób uproszczony określa IZ.
5.		Jak w budżecie projektu rozliczanego stawkami jednostkowymi zaplanować koszty racjonalnych usprawnień?	W projektach rozliczanych stawkami jednostkowymi warto wprowadzić odrębne stawki dla osób z niepełnosprawnościami, uwzględniając indywidualne potrzeby OzN (np. uwzględniając stawki dla różnych rodzajów niepełnosprawności).
6.		Czy można przekroczyć limit określony jako kryterium dostępu w dokumentacji konkursowej? Jak koszty racjonalnych usprawnień mają się do różnego typu kryteriów dostępu (budżet projektu, limit na osobę itp.)?	Ocena zależy od indywidualnego brzmienia kryterium i należy do IZ określającej dane kryterium. Należy jednak zauważyć, że określone na etapie wnioskowania kryteria powinny zostać dotrzymane, w zależności od brzmienia kryterium, na etapie wnioskowania o przyznanie dofinansowania lub w trakcie całej realizacji projektu. W opinii MR w przypadku kryteriów określających limity na osobę /uczestnika projektu należy rozważyć dodanie przypisu mówiącego o możliwości zwiększenia limitu w przypadku wystąpienia mechanizmu racjonalnych usprawnień.
7.		W jaki sposób beneficjent musi udowodnić udział OZN w projekcie (czy wystarczy oświadczenie beneficjenta czy wymagane są specjalistyczne dokumenty?)	W wytycznych dot. równości szans przyjęto stosowanie definicji osób z niepełnosprawnościami oznaczające osoby niepełnosprawne w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.), a także osoby z zaburzeniami psychicznymi, w rozumieniu ustawy

			z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375. Warto również podkreślić, że zgodnie z zapisami ww. Wytycznych, IZ mają możliwość rozszerzenia zakresu stosowania Wytycznych również na inne osoby z niepełnosprawnościami (lub wybrane ich kategorie). Beneficjent udowadnia udział OZN w projekcie kierując się zasadami określonymi w Wytycznych w zakresie monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów operacyjnych na lata 2014-2020.
8.		Czy asystenci osób niepełnosprawnych muszą posiadać uprawnienia? Jakież?	Usługi asystenckie w Polsce nie są prawnie uregulowane. Minimalne wymagania świadczenia usług asystenckich są planowane do określenia w wytycznych ds. włączenia społecznego.
9.		Czy koszty racjonalnych usprawnień mogą być refinansowane?	Tak. Patrz odpowiedź w pkt 1.
10.		Jak wyliczać wkład własny w projekcie w przypadku zwiększenia wartości projektu o 12.000?	Na zasadach standardowych. Zgodnie z kryteriami określonymi przez IZ. .
11.		Zgodnie z "Wytycznymi w zakresie realizacji zasady równości szans iniedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020" - "każdy wydatek poniesiony w celu ułatwienia dostępu i uczestnictwa w projekcie osób z niepełnosprawnościami jest kwalifikowalny, o ile nie stanowi wydatku niekwalifikowalnego na mocy przepisów unijnych oraz Wytycznych Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020". Założmy, że w funkcjonującym już mieszkaniu wspomagany mieszka 5 osób. W ramach projektu sfinansowane zostanie utworzenie 1 dodatkowego miejsca dla osoby z niepełnosprawnościami (w tymże mieszkaniu). W ramach kosztów racjonalnych usprawnień zakupiony zostanie dla tejże osoby z niepełnosprawnościami specjalistyczny monitor/komputer. Niemniej z tego specjalistycznego monitora/komputera będą korzystać również pozostałe osoby mieszkające w tym mieszkaniu wspomagany. Czy w takim	Szczegółowe zasady powinny być ustalone przez IZ. Niemniej, zastosowanie mają generalne zasady kwalifikowalności, w tym obowiązek zachowania proporcjonalności tj. finansowanie kosztów zakupu sprzętu proporcjonalnie do jego wykorzystania w ramach projektu, w tym przypadku przez uczestników projektu.

		przypadku koszt zakupu specjalistycznego sprzętu (środki trwałe) dla osoby z niepełnosprawnościami mogą być rozliczane w 100% czy proporcjonalnie do liczby osób, których udział był finansowany ze środków projektu w stosunku do ogólnej liczby osób mieszkających w mieszkaniu wspomaganym (tj. 1/5 kosztu finansowana byłaby z projektu, 4/5 ze środków własnych beneficjenta). Czy koszty takie będą wchodziły w 100% czy w części proporcjonalnej w limit kosztów racjonalnych usprawnień na jednego uczestnika projektu (12 tys. zł)?	
12.		1. Czy koszt wynagrodzenia osób prowadzących zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju lub zakup pomocy dydaktycznych do tego rodzaju zajęć należy traktować jako mechanizmem racjonalnych usprawnień? 2. Czy wszystkie wydatki dotyczące dostosowania istniejących miejsc przedszkolnych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych wskazane jako możliwe do poniesienia w Wytocznych dla obszaru edukacji należy traktować jako mechanizm racjonalnych usprawnień?	Co do zasady mechanizm racjonalnych usprawnień ma na celu umożliwienie pełnego uczestnictwa każdej osobie zainteresowanej udziałem w projekcie, szczególnie w przypadkach, gdy nie ma możliwości realizacji wsparcia w środowisku dostępnym lub gdy koszty uzyskania dostępności byłyby zbyt wysokie. Stąd też, zarówno pierwszą jak i drugą sytuację opisaną w ramach Państwa pytań należy rozpatrywać indywidualnie w kontekście celów projektu, stosując mechanizm racjonalnych usprawnień, wówczas gdy nie było możliwości zaplanowania na etapie przygotowywania założeń wsparcia w projekcie zgodnie z potrzebami wszystkich uczestników czyli na zasadzie uniwersalnego projektowania. Dla przykładu w sytuacji, gdy w projekcie realizującym zajęcia dodatkowe dla dzieci w wieku przedszkolnym nie przewidziano zajęć dla dziecka z niepełnosprawnością, a na etapie realizacji projektu pojawi się uczestnik ze specjalnymi potrzebami należy wykorzystać mechanizm racjonalnych usprawnień.
13.		Jak zapobiec podwójnemu finansowaniu np. na usługę asystenta w CT9?	Jeśli w ramach projektu przewidziano już usługę asystenta, to nie ma możliwości jego ponownego sfinansowania dla tej samej osoby w ramach mechanizmu racjonalnego usprawnienia (będzie to stanowiło podwójne finansowanie). Należy tu zwrócić szczególnie uwagę na projekty realizowane w PI 9iv, gdzie istotą i celem udzielanego wsparcia może być zapewnienie usługi asystenckiej. Z kolei zastosowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień w postaci asystenta ma pozwolić OzN na wzięcie udziału w projekcie, ze względu na występujące bariery.
14.		Jaki jest wpływ uruchomienia racjonalnych usprawnień na montaż finansowy projektu? (wkład własny, pośrednie, cross-	Patrz pkt 2, 6 i 10.

		financing)	
15.		Jak pogodzić Wytyczne z Wytycznymi dotyczącymi kwalifikowalności (zwiększenie wartości projektu)?	Patrz pkt 2, 4, 6, 10.
16.		Jak pogodzić mechanizm racjonalnych usprawnień z różnymi limitami, które obowiązują w konkursach? (limit wartości projektu, limit na gminę itp.)	j.w. Ponadto instytucje odpowiedzialne za przygotowanie konkursu w ramach jego warunków powinny doprecyzować czy mechanizm racjonalnych usprawnień jest w jego ramach uwzględniony czy też w przypadku konieczności zastosowania racjonalnych usprawnień – wskazywane limity nie będą miały zastosowania dla tego mechanizmu.
17.		Jeśli wymagania dotyczące dostępności ograniczają wybór wykonawcy, to czy i w jakim zakresie powinny być stosowane?	Gwarantem wdrożenia szeroko rozumianej dostępności, w tym głównie poprzez zastosowanie koncepcji projektowania uniwersalnego powinno być zawsze ujęcie tych wymogów w zamówieniach publicznych i umowach o dofinansowanie projektów (np. standardów WCAG 2.0 przy umowach na wykonanie strony internetowej). Szczegółowo określa to IOK.
18.		Czy zakupione w ramach projektów racjonalne usprawnienia mogą zostać przekazane uczestnikom projektów, którzy z nich korzystali?	Tak, pod warunkiem, że w przypadku wyboru formy zapewnienia środka trwałego, najbardziej racjonalny był jego zakup. Zgodnie bowiem z Wytycznymi kwalifikowalności należy każdorazowo ocenić zasadność i racjonalność poniesienia dodatkowych kosztów na podstawie uzasadnienia konieczności poniesienia kosztu racjonalnego usprawnienia z zastosowaniem najbardziej efektywnego dla danego przypadku sposobu (np. prymat wynajmu nad zakupem). W tym miejscu należy także podkreślić, iż określenie limitu kosztów racjonalnych usprawnień w odniesieniu do osób, a nie poszczególnych dostosowań, pozwala też na przeprowadzenie – w razie potrzeby – większych inwestycji dostępnościowych, o ile jest to uzasadnione skalą potrzeb uczestników projektu.
19.		Mechanizm racjonalnych usprawnień vs racjonalność wydatkowania – obawa przed zarzutami różnych kontroli, w tym NIK	Wydatki powinny być zgodne z przepisami unijnymi i <i>Wytycznymi kwalifikowalności...</i>
20.		Skąd wziąć pieniądze na racjonalne usprawnienia, jeśli alokacja jest ściśle powiązana ze wskaźnikami i nie ma możliwości wyodrębnienia środków w IZ?	Pozostaje do decyzji IZ.
21.		Rozszerzenie definicji niepełnosprawności (jak potwierdzać? Oświadczenie osoby rodzi ryzyko naruszeń i potencjalnej	W wytycznych dot. równości szans przyjęto stosowanie definicji osób z niepełnosprawnościami oznaczające osoby niepełnosprawne w rozumieniu

		niekwalifikowalności)?	ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.), a także osoby z zaburzeniami psychicznymi, w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375. Warto również podkreślić, że zgodnie z zapisami ww. Wytycznych, IZ mają możliwość rozszerzenia zakresu stosowania Wytycznych również na inne osoby z niepełnosprawnościami (lub wybrane ich kategorie). Beneficjent udowadnia udział OZN w projekcie kierując się zasadami określonymi w Wytycznych w zakresie monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów operacyjnych na lata 2014-2020.
22.		Poszerzenie definicji OzN - wątpliwość w kontekście sprzeczności z wytycznymi dot. włączania społecznego?	j.w.
23.		Potrzeba wskazania z Ministerstwa odnośnie wysokości rezerwy na mechanizm racjonalnych usprawnień (ważne w przypadku nie wydatkowania środków)	Pozostaje do decyzji IZ.
24.		Uruchomienie mechanizmu racjonalnych usprawnień automatycznie generuje wzrost wartości projektu a tym samym zwiększenie wymaganego wkładu własnego. Jak zapewnić wkład? + wątpliwość techniczna/IT: Bez zwiększenia wkładu generator nie pozwoli na wprowadzenie zmian we wniosku	Przy uruchamianiu mechanizmu racjonalnych usprawnień wkład własny wnoszony jest na zasadach standardowych. Zgodnie z kryteriami określonymi przez IZ. Oznacza to, że jeśli wartość projektu w trakcie realizacji wzrasta, wymaga to aneksu do umowy, który wprowadzany jest następnie do systemu informatycznego SL2014. Jeśli wymagany wkład własny jest określony jako % wartości projektu i był do projektu wnoszony na minimalnym zakładanym poziomie, do projektu należy wnieść dodatkowy wkład własny (jego forma wniesienia nie jest określona). Patrz pkt 2.
25.		Cross i środki trwałe a mechanizm racjonalnych usprawnień?	Patrz pkt 2.
26.		Racjonalne usprawnienie w postaci przedłużonego czasu wsparcia - wpływ na harmonogram projektu?	Decyzja o ewentualnym wydłużeniu projektu należy do IZ.
27.		Co z kwalifikowalnością racjonalnych usprawnień w przypadku rezygnacji BO z uczestnictwa w projekcie?	Kwalifikowalność racjonalnych usprawnień oceniana jest za zasadach standardowych.
28.		IP wynajmuje biuro ze środków pomocy technicznej. biur nie jest dostosowane do potrzeb OzN. Czy ktoś może zakwestionować wykorzystanie środków?	Sprawę należy oceniać indywidualnie w zależności od tego, czy IP spełnia wymogi na nią nałożone, np. czy organizując spotkania dla wnioskodawców i beneficjentów wykorzystuje opisane biuro niedostosowane architektonicznie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ruchowymi oraz czy dyskryminuje potencjalnych pracowników z niepełnosprawnościami ruchowymi.
29.		Sprzeczność wytycznych z wytycznymi o kwalifikowalności (np.	Pytanie niejasne.

		limity na godziny szkoleniowe, zakładające wyższy koszt udziału w szkoleniu OzN)?	
30.		Jeżeli jako racjonalne usprawnienie zastosujemy jakiś środek trwały np. podjazd, czy będzie to zaliczane do cross-financingu czy nie? Oraz co w sytuacji gdy limit tych kosztów zostanie przekroczony a mamy kolejne racjonalne usprawnienie	Zakup środka trwałego przeznaczonego na dostosowanie lub adaptację budynków i pomieszczeń będzie stanowić wydatek w ramach cross-financingu. Do kwalifikowalności zakupu środków trwałych stosuje się podrozdział 6.12 Wytycznych kwalifikowalności... Przekroczenie limitu cross-financingu może wymagać zmiany umowy o dofinansowanie lub przynajmniej wniosku o dofinansowanie projektu – zależy to od zasad określonych przez IZ.
31.		Co w sytuacji gdy do projektu, w ramach którego realizowane są specjalistyczne szkolenia np. pracy na wysokościach zgłosi się osoba z niepełnosprawnością. Aby wykonywać niektóre zawody należy mieć pozwolenie od lekarza i wiadomo, że niektóre osoby nie otrzymają tej zgody potem. Z jednej strony nie jest to kryterium udziału w projekcie (zgoda lekarza), ale potem jest do osiągnięcia wskaźnik zatrudnienia.	Do decyzji poszczególnych IZ. W opinii IK UP w przypadku tak specjalistycznych szkoleń, zasadne jest umieszczanie w ramach wniosku o dofinansowanie informacji dotyczącej procesu rekrutacji i wymagań związanych ze specyfiką i charakterem wsparcia.
32.		Co z projektami całkowicie rozliczanymi ryczałtem? Jak monitorować wydatki na racjonalne usprawnienia? Jak szacować koszt tych usprawnień - chodzi o to że beneficjent wpisze to w budżet na etapie składania projektu.	Patrz pkt 4. Wydatki na racjonalne usprawnienia szacowane są na zasadach ogólnych, obowiązujących dla szacowania danych wydatków w ramach kwoty ryczałtowej, tj. nie ma znaczenia czy szacujemy koszt dostosowania pomieszczenia do potrzeb osób niepełnosprawnych czy dla potrzeb dzieci czy innej grupy docelowej, szacowanie wygląda podobnie.
33.		Co oznacza całkowita dostępność wydarzenia w przypadku gdy ma formę otwartą, bez rekrutacji. I co w sytuacji gdy żadna osoba z niepełnosprawnością nie pojawi się na takim wydarzeniu - czy koszt będzie kwalifikowalny.	- - Patrz pkt 1. Koszt poniesiony na sfinansowanie racjonalnego usprawnienia, w sytuacji gdy nie jest związany z uczestnictwem OzN w projekcie jest niekwalifikowalny.
34.		Wątpliwości budzą sytuacje gdy należy dla zastosowania racjonalnego usprawnienia, uruchomić procedurę zapytań ofertowych. Będzie to trudno pogodzić z harmonogramem projektu.	Do zakupu środków bądź usług w ramach racjonalnych usprawnień związanych z koniecznością przeprowadzenia postępowań konkurencyjnych stosuje się standardowe zasady.